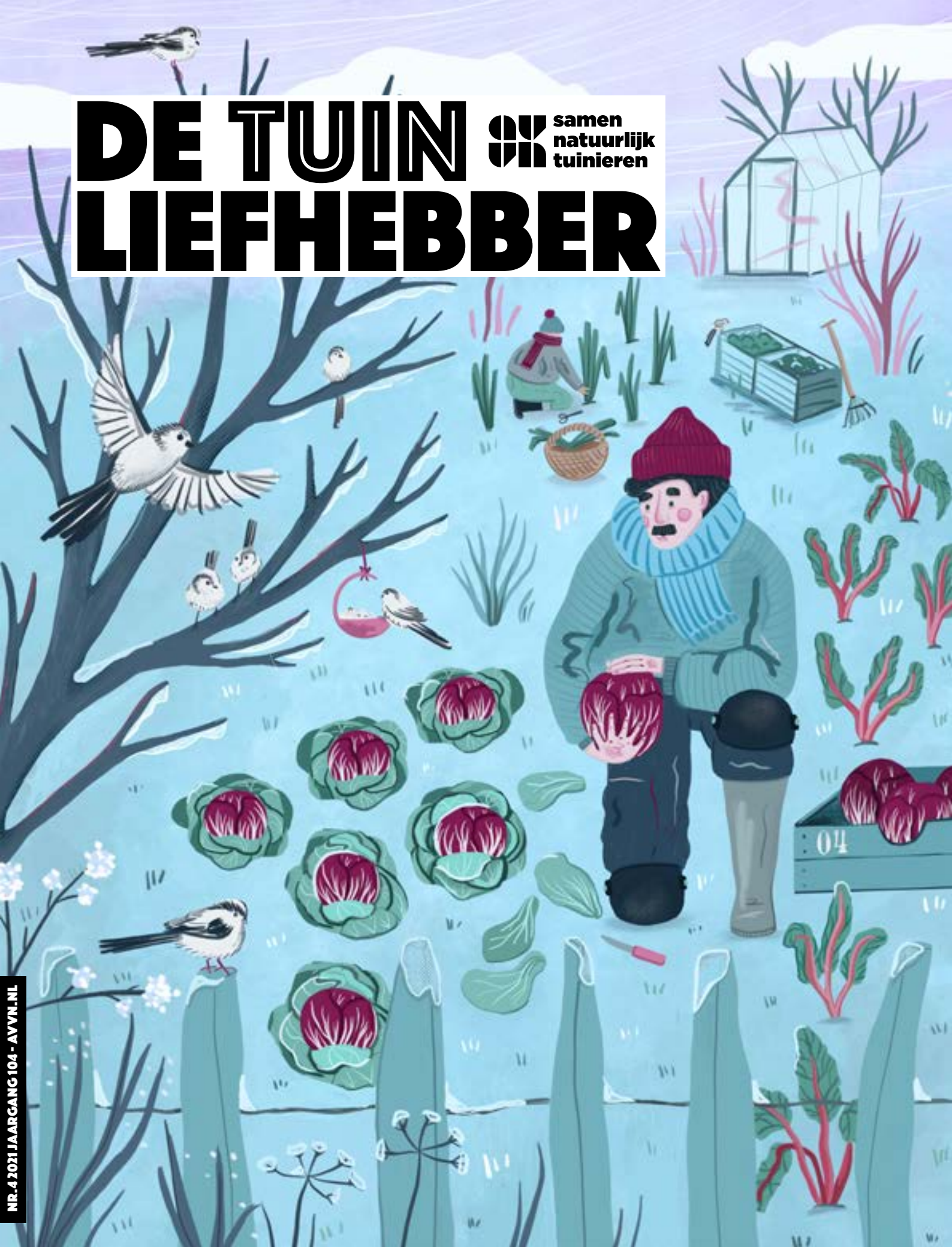

DE TUIN LIEFHEBBER

samen
natuurlijk
tuinieren

www.broeikassen.com

ook voor het slopen
en afvoeren van
uw oude kas!

Dave Storm Hobbykassen levert hobbykassen van oersterke kwaliteit waar u tientallen jaren plezier van zult beleven.

Doordat wij uitsluitend werken met gegalvaniseerd ijzer en aluminium kunt u verzekerd zijn van een supersterke constructie.

Hobbykassen (op maat)

Kweektafels

Rokers ruimte

Diverse accessoires

Zwartendijk 52b
2671 LL Naaldwijk

i www.broeikassen.com
e info@broeikassen.com

m 06 53 93 50 39

"De bodem is de basis.
Wanneer deze goed is,
kan je (moes)tuin
floreren."

Meer weten over onze
biologische potgrond,
tuinaarde of mestcompost?

Go naar www.bio-kultura.nl

Bio-Kultura

www.bio-kultura.nl
www.kwekerijvanhoutum.nl

Gebruik de kortingscode
'tuinliefhebber' voor
10% korting op je bestelling!

Geldig op leveringen
t/m 31 januari 2022

De donkere en koude dagen staan voor de deur. We blijven meer binnen en maken het thuis gezellig. In de tuin is het maar kaal, koud en saai. Of toch niet? Echte tuinliefhebbers weten wel beter. Die genieten ook volop van hun stukje groen. Veel bomen en heesters verliezen weliswaar hun bladeren en gaan in een ruststand, maar er zijn genoeg planten die hun blad en kleur vasthouden. Of juist bloeien in de winter: wat een feest!

Groenschrijver Machteld Klees beschrijft ze zo mooi in haar artikel over winterbloeiers op pagina 14: “Naast mijn voordeur, goed zichtbaar, (...) komt de winterjasmijn (*Jasminum nudiflorum*) in bloei. (...) Vooral in december en januari bloeit de plant rijkelijk met heldergele bloemen. Na een vroege vorstperiode herstelt de bloei zich goed, maar bij serieuzere vorst in de loop van januari is de bloei wel voorbij. Nog even en dan verschijnen de kleine, donkergroene blaadjes.” Machtelds verhaal doet je verlangen naar kou (laat die temperatuur maar zakken!) en verheugen op de verrassende kleuren. Genoege inspiratie ook voor het volgend seizoen. De toverhazelaar, de struikkamperfoelie, de schijnhazelaar en de gele kornoelje: ze komen allemaal op de wensenlijst.

In deze periode kijk je weer uit naar het nieuwe (voor)jaar. Tijdens het opruimen van de tuin (aanrader: check de handige tips van moestuinder Kees) denk je bijvoorbeeld alvast na over volgend jaar. Wat wil je graag zien bloeien en groeien? Weet je het al? Dan kun je nu al beginnen met voorzaaien. Zonder plastic bakjes; er zijn genoeg groene alternatieven. Denk aan perspotten, maar ook aan potten van glas, papier of aardewerk. Op pagina 26 vind je de verschillende opties op een rij met (handig!) alle plussen en minnen.

Over plussen en minnen gesproken: ook deze editie van De Tuinliefhebber heeft een plastic jasje. Wij willen het graag anders en zoeken nog naar een goed alternatief. We hopen volgend jaar minder of helemaal geen verpakking nodig te hebben. Voor nu gebruiken we het minst milieubelastende plastic dat je – natuurlijk – bij het plastic afval gooit.

Janine Bruinooge
hoofdredacteur De Tuinliefhebber

DE TUINLIEFHEBBER

Jaargang 104, nr.4 2021

De Tuinliefhebber valt elk kwartaal (seizoen) op de mat bij leden van tuinclubs die zijn aangesloten bij AVVN samen natuurlijk tuinieren en bij supporters van AVVN. Elke editie bevat tips, informatie en inspiratie voor samen groen doen en genieten van het seizoen.

(ADRES)WIJZIGINGEN?

Ontvang je De Tuinliefhebber omdat je (volks)tuinvereniging is aangesloten bij AVVN, dan kun je (adres)wijzigingen doorgeven aan de **secretaris** van je vereniging. In alle andere gevallen – bijvoorbeeld als je supporter bent –, gebruik je hiervoor het besloten ledennet van AVVN. Via avvn.nl/ledennet kun je gratis een persoonlijk profiel aanmaken waarmee je zelf eenvoudig allerlei praktische zaken kunt regelen. Heb je geen toegang tot het ledennet, stuur je vraag dan naar info@avvn.nl.

SUPPORTER VAN AVVN WORDEN?

Lees je De Tuinliefhebber wel, maar ontvang je 'm niet thuis? Meld je aan als supporter via avvn.nl/aansluiten. Als je ons steunt met €30 of meer per jaar, krijg je De Tuinliefhebber vier keer per jaar thuis én help je ons groen in de buurt te bevorderen en samen tuinieren nog makkelijker en leuker te maken.

Vragen over de Tuinliefhebber?

Vragen of opmerkingen over de inhoud? Geef het door via tuinliefhebber@avvn.nl.

UITGEVER

AVVN samen natuurlijk tuinieren
Vogelvlinderweg 50
3544 NJ UTRECHT
www.avvn.nl

REDACTIE DE TUINLIEFHEBBER

Janine Bruinooge (hoofdredactie)
Paul van Bodengraven (eindredactie)
Robine Moolenaar (tekstcorrector)

REDACTIERAAD

Margreet Bogaart, Vera Schijve en
Paul Verhagen

REDACTIONELE BIJDRAGEN

Paul van Bodengraven, Suzanne de Boer, Kees de Boon, Marleen van Es, Ruud Grondel, Mariken Heitman, Machteld Klees, Peter Kouwenhoven, Leni van Noord

ARTDIRECTION EN VORMGEVING

Frank de Both, Joke Boer en
Marco Buddingh, Twin Media

TECHNISCHE REALISATIE EN

PRODUCTIE

Virtùmedia, Zeist

ADVERTEREN IN DE TUINLIEFHEBBER?

Neem contact op met Henk Lorse van Virtùmedia via hlorse@virtumedia.nl

TUINIER JE MET ONS MEE?

AVVN is de groene familie van tuinliefhebbers. Wij delen graag al onze kennis en ervaring over samen natuurlijk tuinieren.

avvn.nl

avvn.nl/ledennet

facebook.com/AVVN.nl

instagram.com/samentuinieren

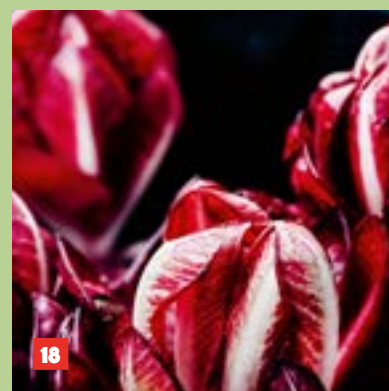
ALTIJD OP DE HOOGTE

Meld je aan voor onze maandelijkse nieuwsbrief via avvn.nl/nieuwsbrief

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie. ISSN: 1871-8388

COVERILLUSTRATIE

Maren Bruin

IN DIT NUMMER

- 10** **Vogels in de tuin** De staartmees
- 12** **Buurtgroen** Guerrilla gardening: van bramenwildernis tot omfietstuin
- 14** **Winterbloeiers**
- 16** **Kijk ons nou!** De Uithof Den Haag: meer natuur voor iedereen
- 19** **Tuinieren kan overal**
Boomspiegels pimpen in de straat
- 22** **De bodem, deel 3**
Bodemdieren, gewaardeerd personeel
- 26** **Voorzaaien**
Natuurlijk zonder plastic potten

EN VERDER

- 07** **Doorgrond – Column**
AVVN-voorzitter Ruud Grondel
- 08** **Groenberichten**
- 18** **Zaaïen en oogsten**
Marleen tipt raddichio
- 20** **Wist je ...**
Dieren op de wintertuin
- 21** **Seizoenscolumn**
Leni van Noord
- 25** **Groentje op de tuin**
'Wat je aandacht geeft groeit'
- 28** **Keest test** Opruimhulpjes

ONLINE

- **Voor de liefhebber**
Lees-, kijk- en luistertips
- **Groen doen**
Hortus Botanicus Leiden
- En meer op tuinliefhebber.nl

Verf je tuinhuis gemakkelijk met Moose Färg

- ✓ Duurzame verf voor alle soorten hout
- ✓ Onderhoud zonder schuren
- ✓ Zweedse matte kleuren

Vraag een gratis kleurenkaart aan op de website
WWW.MOOSEFARG.NL

DeDuurzameTuin.nl

De webwinkel
 met duurzame producten voor
 mens, dier, tuin en huishouden!

- **Zaden** - Graszaad, Bloem-, Groente-, Fruit- en Biologische zaden – Kruiden - Plant- en pootgoed – Bloembollen
- **Gereedschap** - Gazon-, Hand-, Schoonmaak-, Steel- en Tuingereedschap – Kruiwagens – Snoei en Zaag
- **Meststoffen** - Gazonmeststof – Kalk & Organische meststof – Biologische meststof – DCM – ECOstyle – Mesttabletten
- **Potgrond** - Biologische-, Universele-, Turfvrije potgrond – Zaai- en stekgrond – Groente- en kruidenpotgrond - Heidegrond
- **Bescherming** - Ademhaling-, Gehoor-, Hoofd-, Oog- en Gelaatsbescherming – Veiligheid - Hygiëne
- **Tuinmaterialen** - Kweekbenodigdheden – Regentonnen – Dier en tuin – Hanging baskets – Netten – Kuipen – Decoratie
- **Gewasbescherming** - Biologisch - Insecten – Onkruid – Ongedierte – Mos en Groene aanslag - Schimmels – Aaltjes – Lusan – Solabiol Natria
- **Bodemafwerking** - Boomschors – Grindplaten – Worteldoek – Kantopsluiting – Wotelschermen - Grasplaten
- **Bodemverbetering** - Mycorrhiza – Plantversterkers – Pireco – Stockosorb – Vivimus – Lavameel - Basaltmeel
- **Hek en Gaas** - Bevestigingsmaterialen – Heidematten – IJzer-/Binddraad – Afrastering - Wilgenmatten

inTuinen.nl
 Postbus 78
 8600 AB Sneek

Pottenbakkersstraat 9
 8601 WS Sneek

inTuinen.nl
 Shop van A tot Zaden

DE BOTANISCHE REVOLUTIE

OVER DE NOODZAAK VAN KUNST EN TUINIEREN

11 SEPTEMBER 2021
 T/M 9 JANUARI 2022

**CENTRAAL MUSEUM
 UTRECHT**

CENTRAALMUSEUM.NL

Sara Sejin Chang (Sara van der Heide) *The Garden*, 2014, film, 56'

DOORGROND

Ook nu, tijdens de donkere maanden van het jaar, is mijn balkon groen. De klimop zorgt samen met de geraniums en de wintervioelen voor kleur en levendigheid. De laatste bloeiers trekken vlinders, bijen, hommels en andere insecten; nectar! Wie er allemaal afkomen op die schaarse, maar welkome voedingsbron in de late herfst is altijd een verrassing. Ik wacht af en zie wat er landt.

Dat geldt ook voor mijn bijdrage aan het webinar voor (potentiële) gemeenteraadsleden over meer groen in de buurt. AVVN organiseerde met zeven andere natuur- en tuinorganisaties in november een bijeenkomst naar aanleiding van het gezamenlijk opgestelde manifest 'Iedereen heeft recht op een groene leefomgeving'. Ruim 150 belangstellenden luisterden aandachtig naar mijn ervaringen met burgerparticipatie. Meer actieve bewoners en meer groen: kan dat wel? Jazeker!, luidde mijn antwoord. Als je het eerste stimuleert en ondersteunt, groeit en bloeit het andere. En vaak mooier en uitbundiger dan je had verwacht. Tenminste, als je er als gemeente bént voor je actieve bewoners. Zorg dat enthousiastelingen gemotiveerd blijven, geef ze de middelen om zich te organiseren, bied een luisterend oor wanneer nodig en blijf dat vooral allemaal doen. Dan vergroent een buurt. Mooi is dat. Ook omdat groen zich snel verspreidt.

Bij onze verenigingen in Rotterdam zie ik dat op dit moment duidelijk gebeuren. Leden zoeken elkaar actief op om ervaringen en kennis uit te wisselen. AVVN heeft daarom een Rotterdamse online ontmoetingsplek gecreëerd op het AVVN-ledennet (heb jij een account en heeft jouw vereniging al een netwerk op avvn.nl/ledennet). Laten zien wat je doet voor een buurt: dat blijft nodig. Ook al kleurt een tuinpark prachtig groen, als vereniging moet je daarover vertellen. Anders ziet een gemeente een klimop misschien alleen als die alledaagse overal groeiende klimplant. En niet als die waardevolle voedingsbron voor insecten, en de schuil- en overwinteringsplek voor lieveheersbeestjes, spinnen en vogels, die een klimop ook is. Wist je bijvoorbeeld dat winterkoninkjes en merels zich er ook graag in nestelen? Met een beetje geluk weliswaar, als je klimop groot genoeg is. Mijn balkonversie moet nog even doorgroeien.

Ruud Grondel,
voorzitter AVVN samen natuurlijk tuinieren

NIEUWS

DERDE STIP VOOR VOLKSTUINDERS-VERENIGING BRILJANT

Afgelopen najaar was het feest bij VolksTuindersVereniging (VTV) Briljant in Utrecht; AVVN-bestuurslid Ans Hobbelink reikte op vrijdag 8 oktober officieel de derde stip uit in het kader van Het Nationaal Keurmerk Natuurlijk Tuinieren. Onder andere de paddenpoel en het bijenhotel zijn aanwinsten op het gebied van natuurlijk tuinieren. De tuinders zijn enthousiast over de toenemende biodiversiteit: op naar de vierde stip!

Meer weten? Bezoek briljanttuinen.nl en avvn.nl/keurmerk

FOTO: MANDY VAN ROOIJ

GROENE BURENHULP UTRECHTSE BUURTTUIN FLOREERT

Van een saai plein met grasveld naar een goed onderhouden moestuin waar iedereen van mee kan genieten: de Voortuin in Utrecht is een inspirerend voorbeeld van een succesvolle buurttuin. Niet alleen vanwege het vele gebruik, steeds meer wijkbewoners weten de tuin te vinden, maar ook vanwege de goede samenwerking met groene burenen. Zo is het naastgelegen Tuinenpark Ons Buiten nauw betrokken

en mede-initiatiefnemer. Materialen als kruiwagens en spades worden uitgeleend, kennis en ervaringen uitgewisseld. Inmiddels vormen de tuinen – samen met een aantal ‘vergroende’ straten – één grote groene zone: het Zusterpark Voordorp.

Meer weten? Kijk op devoortuininvoordorp.nl en zusterpark.nl

AVVN-CONGRES

ALVAST VOOR IN DE AGENDA

Op zaterdag 18 juni 2022 vindt het 76ste AVVN-Congres plaats. Meer informatie over het programma ontvang je in de weken voorafgaand aan het Congres. Op avvn.nl/congres kun je de jaarstukken en de lezing van het laatste Congres nog een keer nalezen en terugkijken.

AVVN NIEUWSBRIEF

ONTVANG JIJ 'M AL?

Elke maand versturen we een nieuwsbrief met groentips en nieuws over samen natuurlijk tuinieren. Wil je als een van de eerste op de hoogte zijn van leuke weetjes, handige groentips en allerlei activiteiten? Schrijf je dan in

voor onze nieuwsbrief via
avvn.nl/nieuwsbrief

Of – nog handiger! – meld je via avvn.nl/ledennet aan voor het AVVN-ledennet; dan ontvang je de nieuwsbrief automatisch.

FOTO: MATHIAS KURMANN / UNSPLASH

ADVERTENTIE

EcoTe
Eenproducten uit gerecycled kunststofafval

**Begin ook met
composteren!**

Het handige composteer-systeem van EcoTe geeft u de mogelijkheid om uw groenafval eenvoudig te verwerken tot een geweldige bodemverbeteraar: Compost!

Er zijn bakken verkrijgbaar voor alle formaat tuinen. Vraagt u ons gerust naar wat er zoal mogelijk is. Meer informatie en prijzen via: info@ecote.nl

www.ecote.nl

ADVERTENTIE

Campingsport Amsterdam
Alles voor uw camper, caravan, tent en tuinhuis.

Levering, installatie, reparatie en onderhoud van daglichtpanelen, accu's, omvormers, spanningsregelaars en accessoires.

Complete sets leveren wij ook, van een koelkastset tot een starterset!

Verkoop, reparatie en onderhoud van gas en petroleum kachels, Wij leveren ook gasflessen en schone petroleum!

Wij leveren en repareren ook alle gas en zonne-energie koelkasten.

Verkoop, onderhoud, reparatie en montage van alle soorten gasflessen!

Ruime keuze aan kooktoestellen en alle koppelingen voor het aansluiten op gas.

WWW.CAMPINGSPORTAMSTERDAM.NL

Jan van Galenstraat 271
1056 BZ Amsterdam
Tel.: 020-6128911
E-mail: info@campingsportamsterdam.nl

Openingstijden
Maandag en zondag: gesloten
Dinsdag t/m vrijdag: 09:00 - 18:00
Zaterdag: 09:00 - 16:00

DE STAARTMEES: ALTIJD MET ZIJN ALLEN

Wat beweegt daar? Wie vliegt daar tussen mijn groen? In elk nummer van De Tuinliefhebber besteden we aandacht aan een (on)genodigde fladderende gast. Deze keer de staartmees, die zich door de kou niet laat verjagen en ook in de winter gewoon op je tuin te zien is.

Saaie boel in de tuin in de winter? Je zou het misschien denken omdat best veel vogels vertrekken naar warmere oorden. De staartmees (*Aegithalos caudatus europaeus*) niet; die blijft zitten waar hij zit. Het is een echte standvogel, hij doet niet aan seizoenstrek. Sterker nog: ze blijven altijd dichtbij de plaats waar ze ter wereld zijn gekomen. Ook in de winter wagen ze zich maar tot enkele kilometers van de vertrouwde plaats. Dat doet hij niet alleen; de staartmees is een echt groepsdier.

TEKST: PAUL VAN BODENGRAVEN

Het is een beetje het 'saaie' neefje van de pimpel- en koolmees. Qua kleurstelling legt hij het af tegen zijn verre, gele familieleden. Verre, want staartmezen vormen een eigen familie: de *Aegithalos*. Echte mezen behoren tot de familie Paridea. De grijs-zwarte staartmezen worden dan ook wel 'valse mezen' genoemd. Hun lijf is iets kleiner, wat ze compenseren met een opvallend lange staart. Qua acrobatisch gedrag vertonen ze grote overeenkomsten met hun neefjes, de echte mezen. Dat acrobatische gedrag komt goed van pas in de zoektocht naar eten. Staartmezen eten de kleinst mogelijke insecten, die ze vinden op takken van bomen en struiken. Zelfs het dunste twijgje is een potentiële plek voor een mug, luis of larf en de staartmees vindt en lust ze allemaal. Hippend door de bosjes of desnoods fladderend naast een twijg pikt hij de kleinste beestjes weg. Een fikse klus als je daarmee je maag moet vullen. In de winter is het haast een dagtaak. Dat de dagen dan maar kort zijn, helpt niet: minder uren om je maaltje bij elkaar te pikken.

Als de kou toeslaat en ook de laatste muggen, luizen en larven zijn verdwenen, schakelt de staartmees over op zaden. Die pikt hij het liefst uit planten, bijvoorbeeld een kaardenbol waar nog zaad aan zit, of een uitgebloeide stengel van het vingerhoedskruid. Wil je de staartmees in de winter een handje helpen bij de maaltijd, zorg dan voor klein (bloem)zaad. Geen zonnebloempit dus, die is voor hem echt te groot. Een staartmees houdt er niet van om op de grond te zitten. Strooi de zaden daarom het liefst op een beschutte plek, bijvoorbeeld onder een struik.

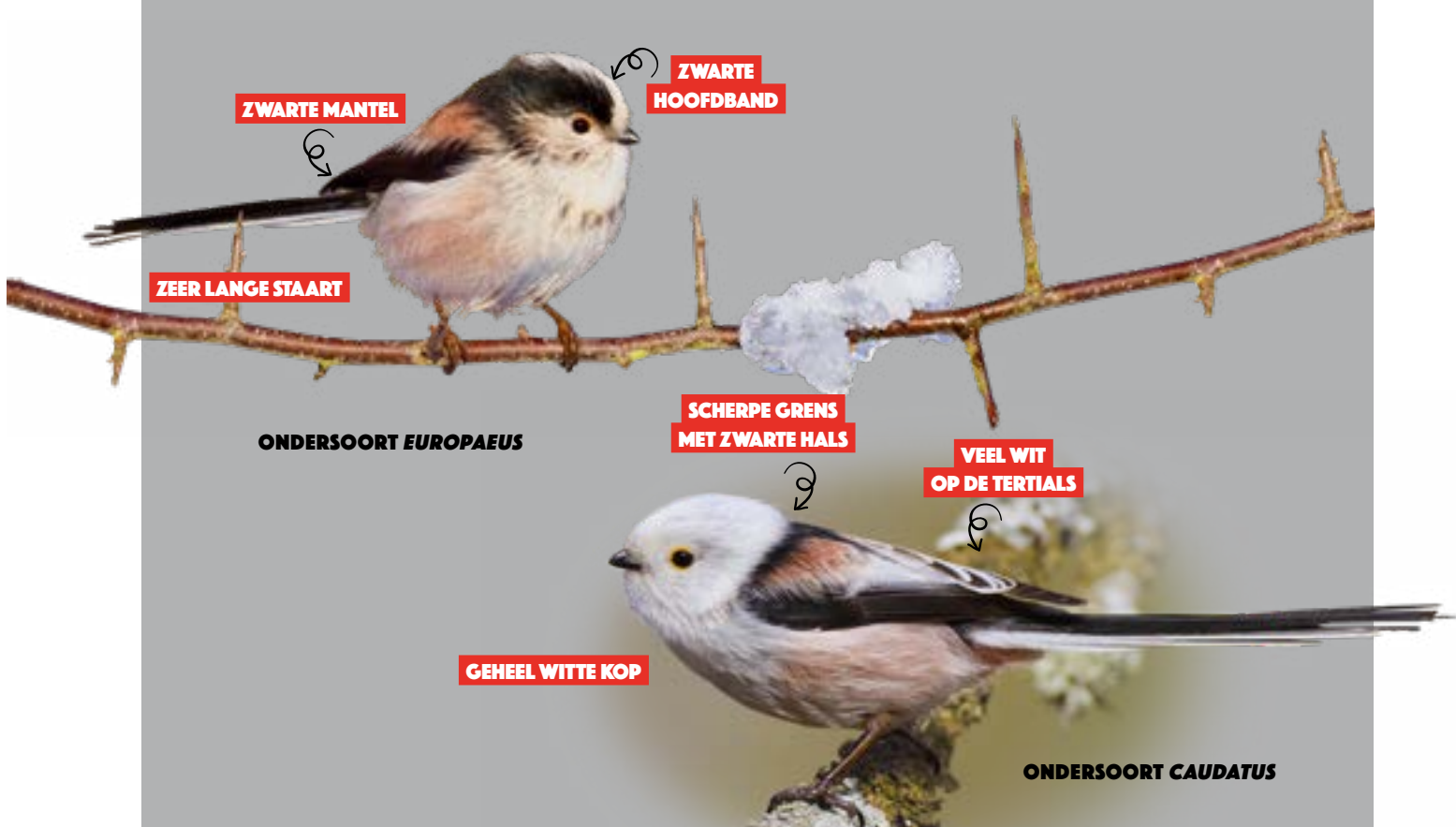
IN DE GROEP

Staartmezen zijn zeer sociaal. In het broedseizoen richten ze zich even op het eigen gezinnetje, maar daarbuiten leven ze in kleine groepen. Onderlinge communicatie is daarbij van groot belang: hippend door de struiken en bomen roepen ze voortdurend naar elkaar, met hoge, korte, scherpe en tsjirpende geluiden. En gaan ze als collectief op weg naar de volgende tuin. De groep wacht tot iedereen klaar is voor deze kleine

verhuizing. Achterblijvers zijn er nooit. De groepsgrootte varieert tussen de tien en twintig dieren. Soms zitten daar eigen kinderen bij, hoewel ouders na het grootbrengen van hun kroost wel hun best doen om ze zelfstandig te maken, door ze weg te jagen. Zo'n jong in de groep houden, betekent simpelweg dat je te lang bezig bent met bijvoeren en daar heeft de staartmees helemaal geen zin in. Eigen buik eerst!

UITERLIJK TELT

Als je beter kijkt, is een staartmees helemaal niet saai. Hij heeft een korte snavel, een zwart en roze bovenzijde, een vuilwitte onderzijde met roze-achtige tint aan de onderkant van zijn staart. Die staart is trapvormig. Voor de mannetjes is zo'n lange staart iets om mee te pronken bij de vrouwen. Dat doet hij door om een vrouwtje uit een andere groep heen te vliegen en zijn staart te tonen. Soms zwieren er zo wel vijf mannetjes om een vrouwtje heen. Uiteindelijk kiest zij met wie ze een gezin wil stichten en een nest gaat bouwen, in het territorium van het mannetje.

Dat nest is een mooi, vakkundig gebouwd bolletje, dat voor een groot deel uit korstmossen bestaat. Verstoppt in de struiken bouwen man en vrouw samen zo'n twintig dagen aan het nest. Het legsel bestaat uit acht tot wel twaalf eieren waarop maximaal veertien dagen gebroed wordt door het vrouwtje. Na 18-19 dagen verlaten de jongen het nest, waarna ze nog twee weken worden bijgevoerd. Dan keren man en vrouw ieder terug naar hun eigen groep. In het volgende seizoen staan ze weer open voor een nieuwe partner.

WIST JE DAT...

- ▶ Het nest van een straatmees zo klein is, dat de staart van het vrouwtje eruit steekt? Soms lossen ze dat op door de staart op te klappen over hun rug. Na de broedtijd zie je regelmatig staartmezen met een knik in de staart.
- ▶ Staartmezen in koude nachten elkaar opzoeken en tegen elkaar aan slapen om elkaar zo warm te houden?
- ▶ De groep soms meehelpt bij het voeren van jonkies? Als de eieren zijn uitgekomen melden zich meestal

groepsgegoten van het mannetje om te helpen met het voeren. Dat zijn dieren die dat jaar zelf geen geschikte partner hebben gevonden en zo helpen zoveel mogelijk kleintjes groot te brengen.

▶ Er veertien soorten staartmezen zijn? Naast 'onze' staartmees, maak je

meeste kans om een witkop-staartmees te zien (zie foto). Als er na een zachte winter in Scandinavië veel jonkies het voorjaar halen, gaan die op zoek naar nieuwe territoria, waarbij ze soms in Nederland terecht komen. ●

Zelf tuinvogels herkennen?

Lees de gids *Alle vogels van Europa* van Aurélien Audevard en Frédéric Jiguet. Daarin vind je alle vogels die in Nederland voorkomen, inclusief de dwaalgasten uit andere delen van Europa. Per vogel vind je de uiterlijke kenmerken, een korte beschrijving, foto's en een verspreidingskaartje. De gids kost € 29,95 en met de aanschaf steun je het werk van Vogelbescherming Nederland.

Trekvogels: de spreekw opnieuw het meest geteld

2 oktober was de internationale trekvogelteldag, de Euro Birdwatch. Ook dit jaar werd de spreekw het meest gespot. Zo'n 390.000 spreekwen. In totaal werden er ruim 824.000 vogels geteld op bijna 130 telposten over het hele land. Er stond die dag een zacht windje uit het zuidwesten, tegenwind dus. Dat is voor vogelaars ideaal weer om trekvogels te zien. Onder die omstandigheden gaan de vogels laag vliegen en worden ze eerder opgemerkt.

De top 5 van 2021 ▶ Spreekw (391.701) ▶ Graspieper (182.756) ▶ Vink (122.620) ▶ Boerenzwaluw (14.832) ▶ Kneu (10.542)

Guerrilla Gardening: de ongeplande buurttuin is een groene oase tussen het steen en beton van de Amsterdamse Zuidas.

VAN BRAMEN- WILDERNIS TOT OMFIETSTUIN

Aan de voet van de Amsterdamse Zuidas, ingesloten door een achtbaans snelweg, begraafplaats Zorgvlied en drie appartementencomplexen in aanbouw, vliegen vogels af en aan en stralen zonnebloemen je tegemoet.

Carien, Albert en Abdu onderhouden hier op 160 vierkante meter een moes- en siertuin. Het is een geliefde plek: "Buurtbewoners lopen en fietsen ervoor om."

TEKST & FOTO'S: SUZANNE DE BOER

Decennialang was dit een braakliggend terrein, met zand en wilde bloemen, een poel waar 's winters op werd geschaatst en 's zomers in gevist. Als circus Renz er zijn tent opzette, liep de buurt uit om de kamelen en olifanten te bewonderen die met mooi weer buiten stonden. Acht jaar geleden legde de gemeente op het terrein zestig tuintjes aan, bedoeld voor buurtbewoners die graag hun handen in de aarde steken, zoals Carien Smit van Gelder, Albert van Woerden en Abdu Chiara.

Maar... de stad breidde uit, op het terrein kwamen kantoren, woningen en een verzorgingshuis. Voor de tuintjes was – twee jaar later – geen plek meer. Tot grote spijt van Carien, Albert en Abdu. Een nabijgelegen school met 'groen' bood uitkomst. Albert: "Wij waren zo gehecht geraakt aan een groene buitenplek vlak bij huis, dat we de school vroegen of we de vervallen tuin mochten verzorgen." Dat mocht. Het was een hele, maar dankbare klus. Carien: "De bramenstruiken groeiden metershoog; we hebben veel geknipt,

Albert en Abdu, bezig met de aanleg van een border langs de tuin.

Carien en Albert aan het werk.

gezaagd en afgevoerd. Met afdankertjes hebben we in vijf jaar van deze plek echt een tuin gemaakt. Het kastanjehouten hek hielden we over aan de opgedoekte tuintjes, tegels diepten we als puin op uit de grond en verdwaalde bakstenen gingen mee in de fietstas. Spullen voor het terrasje – een parasolvoet en stoelen – vonden we bij het grofvuil. Net zoals houten planken en gaas. Als de gemeente in de buurt bomen had gekapt, reden we er snel met lege kruiwagens heen om ze gevuld met houtsnippers weer terug te rijden. Planten kregen we of haalden we uit onze oude tuintjes, zaad oogstten we uit uitgebloeide bloemen in de stad.”

MOES & SIER

Inmiddels kun je niet meer om de tuin heen. Van verre herken je de zonnebloemen en aardperen al. Kom je dichterbij, dan zie je cosmea, duizendknoop, vlin-derstruiken, guldenroede, stokrozen, valerian, verveine voor de thee, én keurig aangelegde moesperken. “We hebben alle drie een groentestukje, met aardappels, vergeten bonen als de Friese woudboon en de Zaanse bruine boon, bieten, courgettes, kapucijners, uien, selderij, lavas, bonenkruid, peterselie, paprika, komkommers en augurken,” vertelt Albert. “Zo veel mogelijk biologisch,” vult Carien aan. En geheel natuurlijk: “We gebruiken geen gif en geen kunstmest.”

Carien rooit vandaag de aardappels van Abdu, die momenteel in Marokko is. “Het zijn prachtige aardappels, daar maakt hij frieten van voor de hele familie.” Het drietal vormt een hecht team. Carien: “We zijn er allemaal minstens drie dagdelen per week en

iedereen doet iets extra's op zijn eigen manier. De een hangt een nestkastje op, de ander neemt nog een plantenbak mee of maakt een klimrek voor de bonen. Het gaat gewoon vanzelf. We hebben veel lol met elkaar, het is gewoon heel gezellig.” Albert vult haar aan: “De tuin betekent ook veel voor de buurt. Bewoners lopen of fietsen er zelfs voor om. Een oma met drie kleindochters komt regelmatig kijken, bewoners van het verzorgingshuis wandelen vaak langs. Mensen die vroeger een tuin hadden en nu vanwege hun leeftijd niet meer, fleuren op als ze hier komen. Ze wijzen planten aan die ze kennen, vertellen honderduit.” Carien ontvangt af en toe een groepje schoolkinderen op de tuin. “Ze plukken bloemen om na te tekenen en te drogen. Ik laat ze zien hoe een bietje groeit, ze proeven peterselie. Het is alsof ik natuurles geef, ze vinden het hartstikke leuk.”

Ook de dieren genieten. Carien: “We hebben vier vogelrestaurants. We vinden de duiven zo gezellig, dat we ze haverhout voeren. In het najaar doen we meer met zaden en vetbollen. Dan is het een komen en gaan van staartmezen, heggemussen, kool- en pimpelmezen, eksters en een winterkoninkje. Onlangs zagen we ook een buizerd, en een sperwer die een ratje ving.” Albert: “Vlinders en bijen vliegen hier volop. Ons knopig helmkruid hebben we afgelopen zomer aan de prachtige rupsen van nachtvinders opgeofferd.”

MOOIE PLEK

Tussen de bouwput en de tuin ligt een fietspad. Langs het tuinhok loopt een koeienpaadje. Je wandelt er tussen hoog opgeschoten koolzaad, kaasjeskruid en

wilde cichorei. Albert: “Dat wij hier bezig zijn, heeft iets prettigs. Je weet als je hier fietst of wandelt, dat je op een gegeven moment die tuinders tegenkomt. Dat voelt veilig, niet anoniem. Het is anders toch een beetje een wild gebied met weinig sociale controle.” Ook dat is wat guerrilla gardening biedt.

De school is inmiddels al een jaar of drie weg, op die plek komt een parkje. Albert: “Wij zijn gebleven, blijven de tuin onderhouden. Twee keer zijn gemeenteambtenaren komen kijken. Ze waren enthousiast. Hopelijk nemen ze de tuin op in het parkplan. Anders moeten we in 2026 weg, want op de gemeentetekeningen staat op deze plek al iets anders gepland. Misschien dat we de tuin dan elders voortzetten.” Carien kijkt bedenkelijk: “Het liefst blijven we hier; zoiets opbouwen kost tijd. En dit is nou net zo'n mooie plek geworden. Voor iedereen!” ●

Ook aan de slag met guerrilla gardening?

Guerrilla gardening is eigenlijk niet meer dan tuinieren in de publieke ruimte, met als doel meer en mooier groen op openbare plekken. Denk aan verwaarloosde perkjes bij het winkelcentrum, een strook beton tussen flatgebouwen of een groenstrook tussen wegen.

Op guerrillagardeners.nl vind je tips om zelf aan de slag te gaan. Of lees het interview met ervaren guerilla gardener Cerian van Gestel op pagina 19.

WINTERBLOEIERS, FEEST IN DE KOU

Ook de Viburnum laat zich van zijn mooiste kant zien in de winter.

Zomerse uitbundigheid is in de wintertuin ver te zoeken. Toch valt er ook in de koude maanden veel te genieten. Zo zijn er tal van planten die stevig en rechtop blijven staan, dat geeft een fraai beeld. Met sneeuw en rijp veranderen deze planten de tuin in een sprookje. Winterbloeiende struiken zorgen voor nog meer verrassingen.

TEKST EN FOTO'S: MACHTELD KLEES

In de zomer, als ze in blad staan, zijn de meeste winterbloeiers onopvallende struiken. In de winter laten ze zich van hun feestelijke kant zien. Al in december kun je de wit-roze waas zien waarmee *Prunus subhirtella Autumnalis* begint te bloeien. Voor mij begint daarmee het seizoen van de winterbloeiers. Naast mijn voorkeur, goed zichtbaar, komt op dat moment ook de winterjasmijn, (*Jasminum nudiflorum*) in bloei. Het is een wat slappe plant, die zich goed laat leiden langs de muur. Vooral in december en januari bloeit de

plant rijkelijk met heldergele bloemen. Na een vroege vorstperiode herstelt de bloei zich goed, maar bij serieuze vorst in de loop van januari is de bloei wel voorbij. Nog even en dan verschijnen de kleine, donkergroene blaadjes.

BETOVEREND

In januari begint het speuren naar de vrolijke, spinachtige bloemetjes van de toverhazelaar (*Hamamelis*), wat mij betreft de feestelijkste winterbloei. De diverse cultivars hebben verschil-

lende bloeitijden, daardoor kun je vanaf de jaarwisseling tot diep in februari genieten. Behalve de bekende, heldergele toverhazelaars zijn er ook lichtgele (*Pallida*), oranje (*Jelena*) en donkerrode (*Diana*) variëteiten. Voor de heerlijke geur is de heldergele *Arnolds Promise* wel een van de fijnste cultivars. Op een windstille dag kan er een wolkje geur om de struik heen blijven hangen; een opvallende plek in de voortuin of langs het pad is daarom aan te raden. Toverhazelaars kunnen aardig wat schaduw hebben, maar winterzon komt de bloei ten goede. Ze groeien traag en kunnen slecht tegen snoei. Als ze ouder worden gaan ze meer de breedte in dan de hoogte, kies dus een plek waar ze die ruimte krijgen. Toverhazelaars kunnen als betrekkelijk kleine struik al bloeien, om zeker te weten dat kleur en geur je bevallen kun je bij een goed gesorteerde kweker een bloeiende struik in pot kopen, zodat je niet voor

verrassingen komt te staan. Elke goed doorlatende tuingrond is geschikt. De geel bloeiende soorten komen goed tot hun recht tegen een donkere achtergrond, bijvoorbeeld een met klimop begroeide schutting of coniferen haag. Voor de rood en oranje bloeiende soorten kun je beter een lichtere achtergrond kiezen.

WINDBESTUIVER

Hazelaars (*Corylus avellana*), met hun sierlijke katjes, bloeien verspreid over een lange periode, nu eens de ene struik, dan weer de andere, van januari tot in maart. Hazelaars worden bestoven door de wind. De katjes met stuifmeel zijn de mannelijke bloemen. Naar de vrouwelijke bloemetjes moet je even zoeken. Het zijn kleine felroze pluimpjes, dicht tegen de tak aan, zij vangen het stuifmeel op. Dat windbestuiving goed werkt is in de herfst te zien aan het grote aantal hazelnoten. Hazelaars verdragen 'kortzetten' (enkel-hoge snoei) goed en zijn heel geschikt om in een vogelbosje of houtwal aan te planten. Roodbladige variëteiten kunnen solitair ook goed als blikvanger dienen.

NOG MEER GEUR

Een groenblijvende heester is *Viburnum tinus* en kan van december tot in het voorjaar bloeien. De trosjes met kleine witte bloemen geuren licht. Deze heester is niet helemaal winterhard, maar op een beschutte, zonnige plek gaat het goed en dan kan hij zo'n drie meter hoog worden. *Viburnum bodnatense* is niet wintergroen, maar bloeit wel 's winters; de roze, zacht geurende bloemen verschijnen op het kale hout. Een weinig toegepaste soort is struik-kamperfoelie (*Lonicera fragrantissima*). De kleine trosjes witte bloemen verspreiden, zoals de naam *fragrantissima* al suggereert, een fijne geur. De plant komt echter vaak moeilijk tot bloei, reden waarom hij toch niet veel wordt gebruikt.

SCHIJNHAZELAAR

Een soort die veel voldoening geeft is de schijnhazelaar (*Corylopsis*).

Sneeuw of niet, de Hamamelis bloeit gewoon door.

De verschillende soorten *Corylopsis pauciflora* en *Corylopsis spicata* bloeien in maart met een overdaad aan sierlijke, lichtgele bloemtrosjes. De *pauciflora* heeft trosjes met twee of drie bloemen, de *spicata* bloeit met langere bloemtrosjes. Allebei zijn het laagblijvende struiken die mooi combineren met vroege bollen. Bij geschikt weer worden ze druk bezocht door de eerste insecten. Ze staan graag op een zonnige plek.

OP NAAR HET VOORJAAR

De hekkensluiter, althans van de winterbloeiers, is gele kornoelje (*Cornus mas*). Het is een struik die ook tot een kleine boom kan uitgroeien. In maart is het een drukte van belang: honingbijen, hommels en zweefvliegen weten de vele ronde bloemtrosjes goed te vinden. Na de bloei komen de struiken dan ook vol te hangen met sappige, rode vruchten.

KWAKKELWINTER ALS VOORJAAR

Eigenlijk is het raar dat planten hartje winter bloeien, op een moment dat de kans op bestuiving door insecten miniem is. Windbestuivers zoals de hazelaar hebben dat goed opgelost, maar voor andere planten is er een heel andere verklaring. Het zijn veelal planten die uit een klimaat met strenge winters komen, bijvoorbeeld uit het binnenland van China. Onze kwakkelwinters voelen voor die planten bijna aan als voorjaar, waardoor ze gaan bloeien. In

een zachte winter worden ze wel door insecten bezocht, maar de bestuiving en zaadvorming is vaak matig. Dankzij kwekers worden ze vermeerderd en zijn ze beschikbaar voor de tuin.

ANTIVRIES

Het is altijd weer verbazingwekkend dat al die frêle bloemblaadjes de winterse omstandigheden weten te doorstaan. In de cellen van de plant, dus ook in de bloemblaadjes, zit vocht, meestal water. Bij het bevriezen zet het water uit en springen de plantencellen kapot. Het vocht in de cellen van winterbloeiers bevat veel meer suikers waardoor ze niet bevriezen, een natuurlijk antivries dus. Of anders gezegd: anti-winter en zo kunnen wij in de koude maanden toch van bloeiend groen genieten. ●

TIP

Nieuwsgierig hoe al die winterbloeiers eruit zien? Bekijk ze op

[pinterest.com/samentuinieren/winterbloeiers](https://www.pinterest.com/samentuinieren/winterbloeiers)

Of bezoek het Arboretum Kalmthout (België) waar je een grote collectie toverhazelaars kunt bewonderen, waaronder enkele

zeer oude exemplaren.
arboretumkalmthout.be

Samen tuinieren: zo doen ze dat bij De Uithof De Haag.

DE UITHOF DEN HAAG: MEER NATUUR VOOR IEDEREEN

Hoe zorg je ervoor dat natuurlijk tuinieren voor iedereen interessant wordt? Amateurtuiniersvereniging De Uithof in Den Haag zocht de oplossing in de aanleg van een openbaar toegankelijk Natuurleerpad en een Struweelbos. Met succes! Naast vele positieve reacties leverden de nieuwe tuinprojecten de vereniging ook de hoogst mogelijke notering (vierde stip) op in het kader van Het Keurmerk Natuurlijk Tuinieren.

TEKST: SUZANNE DE BOER FOTO'S: VIA DE UITHOF DEN HAAG

Hij valt meteen op: de kruidentaart, een toren met keukenkruiden als basilicum, bonenkruid, citroenmelisse, dille, kervel, koriander, maggi-kruid en marjolein. De taart is voor een groot deel opgebouwd uit puin, omdat kruiden uit zuidelijke streken vaak een droge, zanderige of stenige bodem vragen. Tuinder Anna Kreffer, betrokken bij de aanleg ervan, vertelt: “Het grote voordeel van zo’n toren is dat hij kruiden een zonnige plek biedt of juist een plaats in de schaduw. Willen kruiden graag droog staan, dan zet je ze wat hoger. Houden ze van vocht, dan plaats je ze iets lager. Hier komen wilde bijen, zweefvlinders en vlinders op af. En mensen, want hier mag iedereen voor zijn gerechten van plukken.” Waarom dat laatste ook belangrijk is, vertelt Gea Stoop, drijvende kracht achter de Commissie Natuurlijk Tuinieren van de Haagse tuindersvereniging: “De laatste decennia zijn we als mensheid steeds verder van de natuur afgeraakt. Op De Uithof willen we laten zien dat de natuur belangrijk is, dat je van de natuur kunt leven. Daarover kun je op het Natuurleerpad van alles ontdekken. Zoals in de fruittuin, waar appelbomen staan, een peer, een kers, maar ook een pruimenboom en een kiwiboom.”

BESCHUT EN VOEDZAAM

Iets verderop langs het Natuurleerpad ligt de Vlindertuin. Al snel blijkt dat die naam de lading niet helemaal dekt. Tuinder Ingrid van der Voort: “Een hoge haag maakt deze tuin besloten, zodat vlinders er beschut, uit de wind en in de zon, kunnen verblijven. Er staan distels, duizendknoop, ijzerhard, vlinderstruik, smeerwortel en guldenroede. Voor vlinders, maar ook voor wilde bijen, (zweef)vlinders en andere kleine gevleugelden is dit een fijne, voedzame plek. Het plan is om voor glasvlinders bessenstruiken te planten, want hun larven eten het binnenste van de stengels. Bij een vlindertuin gaat het immers niet alleen om bloemen waar de dieren komen drinken, maar ook om waardplanten

V.I.n.r. Burgemeester Jan van Zanen, Hans van Leeuwen (vice-voorzitter AVVN) en Gea Stoop tijdens de uitreiking van de vierde stip.

Het Struweelbos.

waar ze eitjes op kunnen leggen.” Ook andere dieren profiteren van het Natuurleerpad. De beukenhaag biedt voor mussen en andere tuinvogels een mooie schuilplek en een bron van voedsel. Het water is een thuis voor vele kikkers en padden. Daarbij staat een bankje om van alles te genieten. Ingrid: “Alles was er eigenlijk al, we hebben het alleen natuur- en diervriendelijker gemaakt.”

DICHTE VEGETATIE

Het Struweelbos is een ander element dat hoge punten scoorde bij de beoordeling voor de vierde stip van Het Keurmerk Natuurlijk Tuinieren. Tuinder Anna Kreffer kent dit stuk – gelegen aan het eind van het pad – als geen ander: “Dit stukje bos is er al van oudsher. Vroeger zaten hier – in de hoge bomen – veel vogels, zoals goudhaantjes en boomklevers. Er zijn hoge en lagere gedeelten, en er ligt een rondlopend pad. De bedoeling is dat in het midden struweel komt: dichte vegetatie van hult, vlier en braam, waar wij niet doorheen kunnen, maar vogels wel. Langs het pad ligt een omgevallen boom en gesnoeid hout dat we op het park gespaard hebben. Daar groeit een keur aan paddenstoelen op.” Langs het hek liggen stammetjes en stronken gestapeld. Ze onttrekken de nabijgelegen drukke weg aan het oog en bieden daarnaast schuil- en nestplekjes voor veel insecten, padden, egels en andere organismen. Anna: “Er leeft hier van alles. Het leuke is dat het in de herfst een donker bos is, maar in het voorjaar hebben de bomen nog geen blad en is het licht. Dan kleurt de bodem dankzij

stinzenplanten als sneeuwkllokjes, hyacint en daslook, het bloeiende longkruid en wilde narcissen.” Aan een boom hangen vogelhuisjes en een vleermuisenkast. “En we hebben een marterhuisje gemaakt”, wijst Anna. Met het Struweelbos en het Natuurleerpad heeft De Uithof tuinders én niet-tuinders uit de omgeving iets bijzonders te bieden. Gea: “Het park is openbaar en van de bordjes die langs de paden en bij het bos staan, kunnen bezoekers veel opsteken. Langs die soortenrijkdom kunnen we bijvoorbeeld in het seizoen interessante wandelingen organiseren met scholen en het plaatselijke IVN.”

PLANTEN VAN DE MAAND

Met haar commissie probeert Gea andere tuinders enthousiast te maken voor natuurlijk tuinieren. Op allerlei manieren delen ze ervaringen en kennis. “Voorafgaand aan elke werkbeurt vertellen we wat we gaan doen, waarom we dat doen en hoe. We werken samen en tegelijkertijd leren we ook allemaal van waar we op dat moment mee bezig zijn. Als we een bepaald perk gaan schoffelen, verdiepen we ons eerst in de planten die er staan. Waarom is dit de juiste plek voor ze? Hoe worden ze verzorgd? We leggen uit dat we liever kiezen voor inheemse flora, omdat die nectar, stuifmeel, bessen en zaden leveren voor de dieren die hier van nature voorkomen. Heide zien we bijvoorbeeld veel op het park, maar je kunt het beste winterheide (*Erica*) planten. Dat heeft bijen lange tijd veel te bieden, zeker in een periode waarin er niet veel anders bloeit.” Kort samenvattend vertellen Gea

en haar commissieleden het (grotere) verhaal over biodiversiteit en ecologische balans. Gea: “Het leuke is dat sommige tuinders die kennis ook op hun eigen tuin toepassen.”

In verband met corona kon De Uithof nog geen lezingen organiseren, maar dat zijn ze wel van plan: over snoeien bijvoorbeeld. Gea: “Welke planten en bomen komen voor wintersnoei in aanmerking en welke in het voorjaar? Waarom is dat? Welke takken snoei je en op welk punt? We gaan aan de slag met de bomen van het seizoen en planten van de maand, heel praktisch. En we geven veel tips via de verenigingsapp. Zo blijft het onderwerp leven bij tuinders en wordt het draagvlak voor natuurlijk tuinieren steeds groter.” ●

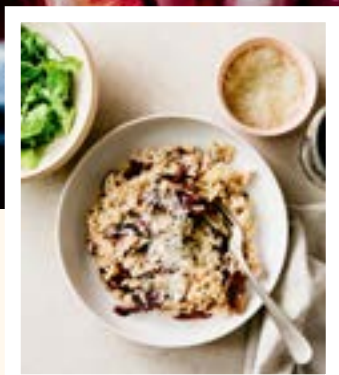
Meer weten? Bekijk de mooie groentiekjes van De Uithof Den Haag op facebook.com/atv.de.uthof

Gezamenlijk natuurlijk tuinieren iets voor jouw vereniging?

Het Nationaal Keurmerk Natuurlijk Tuinieren van AVVN biedt de juiste advisering en begeleiding om de ecologische waarde van gemeenschappelijk groen te vergroten. Zo’n vijftig Nederlandse tuinparken dragen op dit moment het Keur-

merk. Ook meedoen? Kijk op avvn.nl/keurmerk

RISOTTO MET RADICCHIO

Door radicchio kort te bakken verdwijnt de bittere smaak.

Gecombineerd met een scheutje rode wijn is het een heerlijke toevoeging aan deze makkelijke risotto.

Nieuwsgierig? Je vindt het recept op avvn.nl/recepten

ZAAIEN EN OOGSTEN

In haar Utrechtse volkstuin kweekt Marleen van Es - fotograaf, stylist, vormgever en foodblogger - graag groenten, fruit en kruiden die je niet makkelijk in de winkel kunt kopen. Voor De Tuinliefhebber maakt Marleen elk seizoen een zaai- en oogstoverzicht (handig!) én kiest ze een speciale soort die extra aandacht verdient. Dit keer radicchio, waar ze een Italiaanse risotto van maakt.

Het recept vind je op avvn.nl/recepten.

TEKST & FOTOGRAFIE: MARLEEN VAN ES

IN DE SPOTLIGHT: RADICCHIO

Thuis in de schuur liggen aardappels, een paar kolen en pompoenen opgeslagen. Maar, ik heb ook ontdekt dat je in diezelfde schuur in een emmer radicchio kunt kweken. Weinig moeite, geen gekleum in winterse temperaturen en prachtige, rode kropjes lof!

OEPS...WORTELS VERGETEN

Er zijn veel soorten radicchio. De bekendste is *Rosso di Treviso*, een lange krop met smal blad. Je kunt het net als witlof in het donker kweken. Andere varianten zijn *Variegato di Castelfranco*, een grote lichtgroene krop met rode spikkels en *Rosso di Chioggia*, een rood kropje dat qua vorm op ijsbergsla lijkt. Radicchio heeft een bittere smaak, maar door bleken of forceren (opkweken vanuit de wortel) kun je dat verminderen. Het bleken van groente deed men al in de 13de eeuw. De kroppen werden tijdens de groei strak dichtgebonden. Het forceren van cichorei (witlof en radicchio) is in de 19de eeuw per ongeluk ontdekt. Het verhaal gaat dat de hoofdtuinder van de botanische tuin in Brussel de wortels was vergeten. Tot zijn grote verrassing liepen de wortels uit en verschenen er kropjes.

ZAAIEN, OPGRAVEN EN OPKWEKEN

Voordat je de wortels in november kunt opgraven, moet je de kropjes wel eerst zaaien. Dat doe je vanaf mei tot eind juli in de volle grond. Verwijder na het opgraven het blad en bewaar de wortels op een donkere, koele plek tot gebruik. Opkweken is eenvoudig. Zet de wortels recht op in een emmer en vul aan met een mengsel van aarde en zand. Geef water en zet de emmer in het donker. Na drie tot vijf weken kun je de eerste kropjes oogsten. ●

NU OOGSTEN

▶ Aardpeer ▶ Boerenkool ▶ Koolraap
▶ Pastinaak ▶ Prei ▶ Radicchio
▶ Schorseneer ▶ Spruitkool (winter-rassen) ▶ Veldsla ▶ Winterpostelein
▶ Witlof

NU VOORZAAIEN (BINNEN OF IN DE KAS)

▶ Aubergine ▶ Erwtten ▶ Kapucijners
▶ Komkommer ▶ Kool ▶ Meloen
▶ Paprika ▶ Peper ▶ Peulen ▶ Prei
▶ Raapstelen ▶ Rucola ▶ Sla ▶ Tomaat
▶ Tuinboon ▶ Ui

Meer weten over voorzaaien?

Op pagina 26 vind je praktische tips.

BOOMSPIEGEL IN DE STRAAT?

BLOEMEN ERIN!

In Nederland staan in de bebouwde kom maar liefst 1 miljoen bomen.

De gemeente zorgt er meestal voor dat rond de stam ruimte wordt vrijgelaten – de boomspiegel – zodat de boom regenwater kan opnemen.

Zo'n saai stukje leent zich prima om je woonomgeving te vergroenen.

TEKST: PAUL VAN BODENGRAVEN FOTO: CERIAN VAN GESTEL

Dat vergroenen heet ook wel 'Guerrilla Gardening': een fenomeen dat is overgewaaid uit de VS en Engeland. Het klinkt een beetje anarchistisch, maar het is bovenal bedoeld als stimulans om aan de slag te gaan met meer groen in straten en op pleinen. Cerian van Gestel is een van de aanjagers en schreef er een boek over, vol met tips en ideeën.

GROEN DOET GOED

"Groen creëren is een uitstekende manier om allerlei problemen aan te pakken", aldus Cerian. "Denk aan het verbeteren van de biodiversiteit, meer leefgebied en voedsel voor insecten en vogels, vergroten van het vermogen van de bodem om water op te nemen. Maar ook op een ander vlak helpt groen. Het verbetert de kwaliteit van de leefomgeving, het gaat zwerfvuil tegen, het verbindt mensen in de buurt rond groenprojecten. Mensen

bij elkaar brengen en kennis delen: dat is ook wat mij drijft."

DE BOOMSPIEGEL

Hetzelfde geldt voor de ruimte rondom bomen. Een boomspiegel is vaak een zanderige, kale plek, waar nogal eens een hond of kat zijn behoefte doet. "Een bron van ergernis voor veel mensen", weet Cerian. "Verbeter allereerst de grond, met compost of tuinaarde. Hoog de grond niet teveel op (maximaal 5 cm), te hoog is slecht voor de wortels. Houd de stam vrij. Zaai bloeiers in, bij voorkeur met

biologische zaden. Als je plantjes wilt planten, graaf dan voorzichtig, boomwortels raken al snel beschadigd. Kies bloemen en planten die goed gedijen op arme grond en in de schaduw, zoals goudsbloemen, ooievaarsbekken en maagdenpalm. Plant voorjaarsbollen, daar heb je al vroeg in het jaar plezier van. En zorg dat er ook inheemse bloeiers tussen staan, die hebben voedingswaarde voor wilde bijen." ●

*Meer weten?
Lees Cerian's boek.*

Guerrilla Gardening, Handboek voor buurtvergroeners.
ISBN 8799050118064, € 22,50

Boomspiegel pimpen: zo gaat dat

AVVN-medewerker Sanne Veel heeft een boomspiegel geadopteerd in haar straat. Bekijk haar fotoverslag op Pinterest:

pinterest.com/samentuinieren/boomspiegel-planten/

WIST JE... WINTER

DOOR PETER KOUWENHOVEN

Elk seizoen verrast Peter Kouwenhoven – al decennia een gepassioneerd tuinliefhebber – je weer met tuin- en groentips.

DIEREN OP DE WINTERTUIN

Inmiddels zijn de dagen kort(er) en is de temperatuur lager. Misschien merk je het niet iedere keer als je op de tuin bent, maar ook in de winter zijn er volop dieren 'actief' in je tuin.

VLINDERS

Er zijn ruim vijftig dagvlinders en meer dan tweeduizend nachtvlinders. Sommige vlinders leven kort, andere soorten leven langer. De trekvlinders, zoals de Atalanta, leven maanden. Hij trekt bij gunstige wind naar Zuid-Europa om daar te overwinteren; de distelvlinder vliegt zelfs nog verder naar het zuiden. In de lente vliegen ze weer terug. Een teruggekeerde vlinder kun je herkennen aan de versleten vleugels. Er zijn ook vlinders die bij ons overwinteren op beschutte plekken zoals in je schuurtje op de tuin, thuis in huis in een stil, koel hoekje. Overwinteraars zijn bijvoorbeeld de Citroenvlinder (inderdaad: geel als een citroen!), de Dagpauwoog (met twee duidelijke ogen op zijn vleugels, er is ook een Nachtpauwoog) en de kleine vos. Kom je ze tegen, laat ze zitten. Door ze te pakken, kun je gemakkelijk de schubben op hun vleugels beschadigen. Wordt de temperatuur hoger (vlinders zijn afhankelijk van de omgevings-temperatuur) dan warmen ze op en gaan de wijde wereld weer in. Leuk voor ons, zulke eerste vlinders in het voorjaar: de lente is weer begonnen!

EGELS

Een egel in je tuin is meer dan welkom. Het dier eet van alles, ook slakken en daar waren er dit jaar meer dan genoeg van. Laat op rustige plekken een hoop bladeren liggen waarin een egel zich kan verschuilen (voorzichtig in de lente als je het blad wilt weghalen!). In de winter houden egels een winterslaap. Hun hartslag wordt uiterst traag waardoor ze weinig energie gebruiken. Zelf heb ik twee egelkisten in de tuin. Helaas heeft er alleen een poes in

geslapen, nadat ik egels had proberen te lokken met kattenbrokjes. Er zijn ook kant-en-klare egelkisten te koop waarin ze kunnen overwinteren. Vaak is een goed toegankelijke composthoop (met wat takken, zodat er ruimte in de hoop ontstaat) ook een uitstekende plek voor een winterslaap.

Als je in de winter een egel ziet lopen, dan is dat geen goed teken. Hij is onvoldoende gevoed de winter ingegaan en heeft honger, of hij is ziek. Wil je de egel helpen, geef hem water (geen melk!), wat kattenbrokjes, zorg voor een koele omgeving en bel de dierenambulance. Op egelbescherming.nl vind je bouwtekeningen voor egelkisten, verzorgingstips en adressen van opvanglocaties voor zieke of verzwakte egels. Ook kun je een Wildlife Transport Rescue Kit bestellen waarmee je kleine tot middelgrote gewonde, zieke of verweesde dieren veilig kunt vervoeren.

FOTO: SHUTTERS TOCK

Samen met haar man tuiniert Leni van Noord al jaren met veel plezier in hun siertuin op tuinpark Piccardthof in Groningen. Elk seizoen is genieten, op een andere manier. Leni neemt ons mee in haar liefde voor tuinieren en de jaargetijden.

DE (WINTER)KONING EN KONINGIN TE RIJK

Drieëntwintig winters geleden stapte de tuin ons leven binnen. Nou ja, het was natuurlijk andersom: Wij openden het tuinhekje en waren, na een rondleiding van de toenmalige eigenares, een volkstuin rijker. Bedekt met een laagje winters wit zag de tuin er sprookjesachtig uit. Een winterkoninkje kwam even kennismaken. We waren direct verkocht, vooral vanwege de plek op het terrein: veel ruimte om ons heen en aan de achterkant uitzicht op moestuinen.

Onervaren tuinders en klussers als we waren, werden we – na de tuinoverdracht – hardhandig met beide benen op de grond gezet toen bleek dat we achterstallig onderhoud, zowel aan de tuin als aan het huisje, over het hoofd hadden gezien... Afijn, we zijn het tuinavontuur aangegaan. Gelukkig, want wat een zegen is onze groene plek gebleken. Zeker in de afgelopen periode met een rondwarend coronavirus, heette de tuin ons onverminderd welkom en sloot ons in haar groene armen.

VROEG OF LAAT

Wat het hebben van een tuin op een amateurtuincomplex betekent, wordt me duidelijk terwijl ik peins over het vertrek van onze pensionado-buren van twee tuinen verderop. Na vijfendertig jaar Piccardthof hebben ze de knoop doorgehakt en het tuinhuis te

koop gezet. Voornamelijk ingegeven door fysieke klachten want, of we het nu willen of niet, we betreden allemaal vroeg of laat 'de winter van het leven'. Terwijl ze ons op de hoogte brengen van hun besluit slaat de schrik me om het hart: hoe gaat hun leven eruit zien zonder de Piccardthof? Ik moet er niet aan denken!

EENZELFDE PASSIE

Een volkstuin voorziet in zoveel van mijn behoeften: op adem komen tussen het groen, dagelijkse beslommeringen op een laag pitje, een creatieve uitlaatklep, keep fit-lichaamsbeweging als bijkomend voordeel van het tuinieren en, niet te vergeten, het fietsen van huis naar tuin. En natuurlijk het ontmoeten van mensen met eenzelfde passie die, zoals onze vertrekkende burens, aanbieden om de planten water te geven en het gras te maaien wanneer we op vakantie zijn. Dank lieve tuinburen voor jullie 'naoberschap'. Het ga jullie goed. Ik zal jullie missen.

Dierbare tuin: we zijn de (winter)koning en koningin te rijk met je! Dat we nog vele jaren voor je mogen zorgen en van je mogen genieten.

Leni van Noord

FOTO: PETE HUNT

*Dit jaar
extra veel gespot:
de naaktslak*

BODEMDIEREN, GEWAARDEERD PERSONEEL

In de tuin, onder onze voeten werkt ons 'tuinpersoneel' hard. Ze verteren bladeren, verbeteren de structuur en maken voedsel opneembaar voor planten. Een continu proces. Wie is ons tuinpersoneel, waar zitten ze en wat doen ze precies?

TEKST: MACHTELD KLEES FOTO: PERRO DE JONG/NIOO-KNAW

Niet elk dier in de grond is ook een bodemdier. Voor sommige soorten is het alleen hun woonplek. Zo maken graafbijen bijvoorbeeld alleen een nestje in de grond. De larve wordt gevoed met stuifmeel en komt na verpopping als jonge bij de grond uit. Andere diersoorten gebruiken de bodem tijdens een deel van hun levenscyclus. Nogal wat keverlarven, zoals de bekende engerling (larve van de meikever), leven onder de grond en eten daar vooral dood plantenmateriaal. Helaas eten ze ook wel levende plantenwortels, net als emelten (larve van de langpootmug). De volwassen dieren leven bovengronds verder. Bij echte bodemdieren speelt hun hele leven zich op of onder de grond af. Het bekendste voorbeeld is natuurlijk de worm, maar ook pissebedden en duizendpoten horen daarbij. Ook zijn er talloze dieren die je met het blote oog niet ziet, zoals springstaarten en nematoden (minuscule wormpjes). Het meest onzichtbare deel van het bodemleven wordt gevormd door bodemschimmels en bacteriën. Alle levende organismen bij elkaar noemen we gemakshalve het 'bodemleven'. Samen vormen ze de onmisbare schakel in de voortdurende kringloop van groei - afsterven - verteren - nieuwe groei.

BODEM IS DE BASIS

Een gezonde bodem met dito bodemleven is de beste basis voor de tuin. Daarmee zijn de basisvoorwaarden van voedsel, vocht en de structuur in orde. De planten hebben daardoor gunstige condities om gezond te groeien. Een gezond bodemleven neemt je ook werk uit handen; je hoeft veel minder water te geven, te wieden en te spitten. Bovendien hoef je je minder zorgen te maken over kwakkelende planten. Het loont om gunstige voorwaarden te scheppen voor al het 'personeel', zodat het lekker door kan werken. Goed bodembeheer bestaat meer uit niet, dan wel doen. Komt dat even mooi uit.

Alle leven begint in de bodem. odemleven = plantjes = insecten = insectenetters: de bodem is letterlijk een rijke voedingsbodem voor alles wat groeit, bloeit en leeft. Wat heeft de bodem nodig zodat hij optimaal zijn werk kan doen voor natuur, tuin en mens? En wat kun jij doen om de bodem een handje te helpen? De Tuinliefhebber zoekt het uit en duikt voor een derde – en laatste keer – de bodem in. De eerdere afleveringen van de serie kun je teruglezen op

het AVVN-ledennet via avvn.nl/bodem.

FOTO: MACHTELD KLEES

Blad beschermt in de winter het bodemleven.

DO'S & DON'TS

- ▶ Geef het bodemleven eten: laat bladeren liggen en houd de bodem zoveel mogelijk bedekt met planten, bladeren of ander organisch materiaal.
- ▶ Gebruik geen kunstmest, dat bevat alleen voedsel voor planten, niet voor het bodemleven.
- ▶ Gebruik bij voorkeur compost of verteerde organische mest. Voorkom overbesteding.
- ▶ Gebruik geen chemische middelen, azijn of zout tegen onkruid, want dat is giftig voor het bodemleven.
- ▶ Probeer rust in de bodem te krijgen door de grond zo min mogelijk te bewerken.
- ▶ Creëer schuilplekken voor kleine diertjes (stenen, blad, hout).

VOEDSEL

Zonder voedsel geen bodemleven, laat daarom dood blad in de herfst zoveel mogelijk liggen. Tussen de struiken en onder bomen is plek genoeg. In de border levert het ook nog een beschermend winterdekentje op voor de planten. Blad op het gazon kun je wegharken en elders in de tuin verspreiden. Blad kan ook op een hoop in een onopvallend hoekje gelegd

worden, grote kans dat een egel er zijn intrek neemt. Na de winter zal een groot deel van het blad verteerd zijn, restjes kunnen alsnog verder verteren. Deze deels verteerde bladaarde is weer prima materiaal voor in een plantgat. Ook hout dat blijft liggen verteert, al duurt dat langer. Hout bevat veel lignine, dat minder makkelijk afbreekt. Bij het verteren van hout spelen vooral schimmels een grote rol. Iedereen kent het beeld van dood hout waar paddenstoelen (de vruchtlichamen van schimmels) op groeien; na een aantal jaren is het hout verdwenen.

WERK IN UITVOERING

Bodemdieren maken organisch materiaal zoals bladeren steeds kleiner. Het fijn-gemaakte materiaal wordt gegeten en weer uitgepoept. Dit herhaalt zich en uiteindelijk komen zo de voedingsstoffen beschikbaar voor de planten. Overigens gebeurt dit niet alleen met plantaardig materiaal, ook dode dieren worden op vergelijkbare wijze opgeruimd. Zonder al dat werk zou de wereld al snel vol organisch afval liggen. Stel je maar eens voor hoe het bos eruit zou zien als al het gevallen blad een paar jaar blijft liggen. Het is wonderbaarlijk

dat je in het voorjaar nog maar een klein deel van het blad terugvindt. De rest is verdwenen en omgezet in mooie, rulle bosgrond. Datzelfde proces zie je het liefst in de tuin. Talloze organismen maken dit proces mogelijk, waaronder wormen en pissebedden: twee goed herkenbare soorten.

WORMEN

Wormen zijn de bekendste bodembewoners. Hoewel ze oppervlakkig gezien allemaal op elkaar lijken, kun je in Nederland wel 25 verschillende soorten vinden. De kleine rode tijgerwormpjes waarmee de composthoop vol zit, zul je elders in de tuin niet tegenkomen. Sommige soorten leven diep in de grond en kunnen wel tot drie meter diep graven. Andere soorten leven juist aan de oppervlakte, terwijl weer andere op en neer reizen. Al die verschillende soorten

Bodemdierendagen 2021

Dit najaar vond de zevende editie plaats van de Bodemdierendagen. Verspreid over het hele land (op ruim driehonderd locaties) gingen honderden mensen op zoek naar het leven onder de grond. De voorlopige score van hun zoektocht: in 89 procent van de onderzochte tuinen werd de regenworm gevonden. Op de voet gevolgd door de pissebed (87 procent). Ook de spinachtigen waren populair in de tuinen (85 procent). Dit in tegenstelling tot de miljoenpoten (50 procent). De naaktslak daarentegen blijft een vaak geziene tuingast. Dit jaar zelfs meer dan andere jaren.

Alle onderzoeksresultaten en meer achtergrondinformatie over de telling kun je vinden op **bodemdierendagen.nl**

bewerken de bodem op verschillende dieptes. Zo brengen ze organisch materiaal de grond in en mengen het met de gronddeeltjes. Behalve wormen leven meer bodemdieren en -schimmels elk op hun eigen diepte. Spitten gooit die lagen steeds overhoop. Om dat te voorkomen is het beter om de

bodem zoveel mogelijk met rust te laten.

PISSEBEDDEN

Pissebedden zijn aansprekende bodemdieren, ook voor kinderen. Je kunt ze gemakkelijk observeren. Als je op een beschaduwde plek een paar stenen neerlegt, kun je daar altijd pissebedden onder aantreffen. Vervolgens kun je deze kleine, prehistorisch ogende dieren goed bekijken. Het zijn niet alleen belangrijke afvalopruimers, maar ze hebben ook een bijzondere levenswijze. Ze horen bij de kreeftachtigen, maar leven op het land in plaats van in het water. Dat vraagt om aanpassingen, zoals een waslaagje om uitdroging te voorkomen en stevige pootjes (zeven paar) om te lopen in plaats van te zwemmen. Wel hebben ze nog altijd kieuwen die zuurstof opnemen uit water in plaats van uit lucht. Daarom kunnen ze alleen op vochtige plekken leven. In Nederland komen 39 soorten pissebedden voor, waarvan ongeveer zes soorten vaak in tuinen te vinden zijn. De grappigste is wel de oprolpissebed, die bij onraad zijn naam waarmaakt. Vrouwtjes dragen hun eitjes onder zich mee in een eikapsel. De pas uitgekomen jonge pissebedden blijven nog een poosje in de buidel wonen. Als ze groot genoeg zijn, laten ze zich op de grond vallen. Pissebedden hebben een stevig, uitwendig skelet en moeten vervellen om te kunnen groeien. Soms kom je een blauwe pissebed tegen. Dat is geen aparte soort, maar een virusinfectie, de pissebed overleeft dat niet. ●

Een slangenmiljoenpoot ligt vaak opgerold onder een stuk hout op de bodem.

'WAT JE AANDACHT GEEFT GROEIT'

Mieke Zwart tuiniert sinds twaalf maanden op tuinpark Jan Vroegop in Zaandam. Ze heeft in die tijd een enorme ontwikkeling doorgemaakt. "Het is fascinerend hoe synchroon dat loopt, dat ik met het tot bloei komen van de tuin ook zelf gegroeid ben."

TEKST SUZANNE DE BOER FOTO'S MIEKE ZWART

"Toen ik mijn tuin kreeg, zat ik net in een burn-out," vertelt Mieke. "Daarbij was het najaar begonnen – het was letterlijk en figuurlijk een donkere tijd. Maar tuinieren is vooruitzien, dus ik schetste een tuinplan, pootte tulpen en ik zag in gedachten de aubergines al verschijnen en de dahlia's bloeien. Dat waren lichtpuntjes.

Heel langzaam werd het voorjaar en kon ik gaan zaaien in de kas. Toen werd het echt leuk. Ik blijf veel liefde en energie in mijn planten te stoppen, ben erg enthousiast. En dan zie je dat wat je aandacht geeft groeit. Echt, want een tomatenplant die ik een beetje vergeten was, heeft het niet gered."

NIET OPIJAGEN

"Het is ongelooflijk hoeveel een tuin je over het leven leert," ontdekte Mieke. "Ik merkte nu pas hoe vaak ik voor het perfecte plaatje ging. Tuinieren heeft me laten zien dat de route naar het resultaat minstens zo de moeite waard is. Er zijn veel onderweg-momenten waar je ook van kunt genieten – het gaat niet alleen om het pieken. Bovendien zal ik dat perfecte plaatje waarop alles tegelijk in bloei staat nooit bereiken, simpelweg omdat in mijn tuin niet alle planten op hetzelfde moment bloeien. Dat kunnen loslaten en het moois zien dat er wel is, is voor mij een grote stap."

PURE ONTSPANNING

"Thuis heb ik een tuin waarin ik wel eens theedrink. Maar de uren op mijn volkstuin zijn echt momenten voor mezelf. Ook al ben ik daar altijd in de aarde aan het rommelen, het is pure ontspanning. En dat begint al met het aanlijnen van mijn hond, de wandeling over het park, de gesprekjes met medetuinders, zoals mijn buurvrouw Loes die me zo'n welkom gevoel gaf bij Jan Vroegop, en mentor Jan die me met al zijn tuintips zo geholpen heeft. Ja, samen met de tuin ben ik ook weer tot bloei gekomen." ●

Dit is de laatste aflevering van Mieke en Groentje op de tuin. Wil je Mieke verder volgen?

Kijk op @zi_moestuin55 of @zi_living (Miekes reis in feng shui en holistisch ontwerpen)

VOORZAAIEN: NATUURLIJK ZONDER PLASTIC POTTEN

Last van lentekriebels? Ga voorzaaien.

De meeste klussen op de tuin zijn gedaan, de winter staat voor de deur. Duurt dit seizoen voor jou ook ieder jaar nét een maandje te lang? Dit is hoe je die vroegtijdige lentekriebels verhelpt: voorzaaien, op een natuurvriendelijke manier.

TEKST: MARIKEN HEITMAN FOTO: PAUL VAN BODENGRAVEN

Soms is het beter om zaden niet direct buiten te zaaien. Op de vensterbank of in de kas heeft je zaaisel bijvoorbeeld geen last van nachtvorst. De plantjes hebben een betere groeikans, zodat ze eenmaal uitgeplant weerbaarder zijn tegen slakken- of vogelvraat. Door voor te zaaien heb je ook een voorsprong op het seizoen. Wordt het eindelijk mooi, droog lenteweer,

dan plant je alles meteen uit. Bijkomend voordeel: je zit er met je neus bovenop en kunt ieder blaadje volgen.

Tip: wacht niet te lang met uitplanten of verspenen. De plantjes krijgen op je vensterbank veel minder licht dan buiten. Ze hebben daarom de neiging om lang en slungelig te worden. Uitplanten doe je bij voorkeur wanneer de plant één à twee paar echte blaadjes (de eerste

blaadjes na de kiemblaadjes) heeft.

GEEN PLASTIC OF TURF

Plastic zaaibakjes zijn goedkoop en soms kun je ze hergebruiken. Lekker makkelijk, maar uiteindelijk belanden ze in de afvalcontainer. Tot die tijd slijten ze en het is vooralsnog onduidelijk wat daarvan precies het effect is voor het milieu. Turfpotjes lijken een milieuvriendelijk

alternatief, maar zijn dat allerm minst. Met het afgraven van veen (de grondstof van turf) komt ontzettend veel koolstofdioxide vrij en worden bovendien grote stukken natuur onherstelbaar verwoest. Gelukkig zijn er veel milieuvriendelijke alternatieven mogelijk.

TERRACOTTA POTTEN

Iedereen kent ze, de terracotta aardewerken potten. Kies de variant met een gat aan de onderkant zodat het teveel aan water makkelijk weg kan vloeien. Het aardewerk zorgt er bovendien voor dat de kluit goed kan ademen. In een grote pot kun je bijvoorbeeld zes stokbonen voorzaaien. Later plant je die in zijn geheel bij dezelfde bonenstaak uit.

 Gemakkelijk aan te komen, via tuincentra of internet. Ze zijn verkrijgbaar in talloze maten. Door het gat aan de onderkant en de conische vorm, haal je de plant met kluit en al er redelijk makkelijk uit.

 De potten kosten geld, al vind je ze soms in kringloopwinkels. Ook zijn ze zwaar en breekbaar.

PERSPOTJES

Perspotjes zijn niets meer dan blokjes ('potjes') geperste (tuin)aarde. Dit persen doe je met een pottenpers die je vult met een mengsel van aarde en potgrond. Pottenpersen zijn er in allerhande formaten, van tafelmodel (een tot vier potjes) tot een staand model (zes tot twaalf potjes). Een pottenpers koop je bij een tuincentrum of via internet.

 Tijdens het uitplanten beschadig je geen wortels. De plant kan daarvoor ononderbroken doorgroeien. Ook maakt de pottenpers al een kuiltje voor het zaadje.

 De aanschaf van de pottenpers is een (bescheiden) investering. De maat van je potjes ligt vast, tenzij je er meerdere aanschaf of ruilt met je tuinbuur. De potjes drogen makkelijk uit en het maken kost wat inspanning en oefening. Tip: Zoek op YouTube naar 'how-to-film-

pjes' met de zoekterm 'pottenpers'. Het succes van je potje hangt namelijk nogal af van de aarde en de hoeveelheid water die je gebruikt.

GLAZEN POTTEN

Bijvoorbeeld jampotten of de potten van bruine bonen of andere conserven. Eerst goed afwassen, aarde erin en klaar is kees.

 Gratis en altijd voorhanden, vooral als je vrienden en familie inschakelt om potten voor je te verzamelen.

 Geen afwateringsgat, dus je moet heel precies water geven. Het is ingewikkeld om de plant met kluit en al uit de pot te wurmen. Gebruik daarom alleen potten die naar boven toe niet smaller worden.

KARTONNEN ROL VAN WC-OF KEUKENPAPIER

Je vult het kartonnen rolletje met aarde. De wortels groeien gewoon door het karton, dus je kunt de plant met rol in zijn geheel uitplanten.

 Gratis. Omdat je de plant niet uit het rolletje hoeft te halen, breek je geen wortels. De rolletjes bevatten relatief veel aarde, je kunt daarom het uitplanten vrij lang uitstellen.

 Er zitten wat lijm- en drukinktresten in. Verwijder daarom aan het einde van het seizoen de niet-verteerde kartonresten uit je tuin.

PAPIEREN POTJES

Je maakt deze papieren potjes met een soort houten klos, de zogenaamde houten potjesmaker. Net als bij de wc-rol groeien de worteltjes gewoon door het papier. Je plant dus het potje met het plantje in zijn geheel in de tuin. Bedenk wel dat bijvoorbeeld krantenpapier (schadelijke) drukinkt bevat. Het is daarom beter om onbedrukt papier te gebruiken. Een potjesmaker koop je gemakkelijk via internet, google op 'houten potjesmaker'. Of vraag er naar bij het tuincentrum.

 Eenmalige aanschaf van de potjesmaker, daarna zijn de materiaalkosten laag. De plant met potje kan in zijn geheel uitgeplant worden, waardoor er geen wortels beschadigd worden. Het maken van de potjes is een leuk klusje om samen met kinderen te doen!

De potjes zijn klein waardoor je plantje relatief snel uitgeplant moeten worden. Het maken ervan kost wat tijd en vergt enige oefening.

HOLLE PLANTENSTELEN

Planten zoals lavas (maggplant) of zonnebloem maken grote, holle stengels. In stukken gezaagd, kun je deze ook prima gebruiken als potje om in voor te zaaien.

 Gratis. Dit materiaal kun je geheel zelfvoorzienend kweken en verwerken. Op en top natuurvriendelijk!

 Het opkweken, oogsten en verzagen van de stengels kost tijd. De diameter kan nogal variëren. ●

Aan de slag buiten: platte bak of kas

► December

rucola, spinazie (hoeft niet meer verplant te worden)

► Januari

doperwtten, kapucijners, peulen, rodekool, tuinbonen

► Februari

koolrabi, savooiekool

Binnen voorzaaien, op de vensterbank

► Januari

bloemkool, prei, savooiekool, spitskool

► Februari

knolselderij, sla, witte kool

 Met dank aan: Jan Willen Arends van ecologisch tuinenpark De Driehoek in Utrecht. Meer tips van Jan Willem over natuurvriendelijk bouwen en tuinieren vind je op driehoektuin.nl/tuinpark/milieuvriendelijk

KEES TEST

Kees de Boon

tuiniert bij 'de Vier Jaargetijden' in Wijchen in Gelderland. Op zijn blog schrijft Kees over zijn moestuinervaringen, geeft hij tips om het zelf (nog) beter te doen en deelt hij recepten, zaaiagenda's en recensies van boeken, tuinproducten en nog veel meer. deboonindetuin.nl

KEES TEST: OPRUIMHULPJES VOOR IN DE TUIN

De tuin opruimen begint al in de late herfst, maar gaat eigenlijk de hele winter door, tot in het voorjaar. Denk bijvoorbeeld aan grotere klussen zoals snoei- en zaagwerk, maar ook het blad moet van het gazon. Daarom test ik in deze review enkele tuingereedschappen van Fiskars voor snoei-, zaag- en opruimwerk.

TEKST & FOTOGRAFIE: KEES DE BOON

Het bedrijf werd in 1649 opgericht door Peter Thorwöste, een Nederlandse koopman in het Finse Fiskari. Finland was toen nog onderdeel van Zweden, en dus kreeg het de naam Fiskars. Het bedrijf zegt de perfecte en complete collectie tuingereedschap voor deze herfst te bieden, dus dat probeer ik graag uit.

GIRAF IN DE TUIN?

Een goede stokzaag kost zo'n 250 tot 450 euro afhankelijk van de lengte (3 tot 6,5 meter). Professionals kiezen vaak voor zagen van de merken Silky of ARS. Gelukkig heeft Fiskars goede alternatieven die wat vriendelijker zijn voor de portemonnee. Zoals de telescopische snoeigiraffe **UPX86 met adapterzaag** met een

instelbare steel van 2,4 tot 4 meter. Snoeigiraffe? Nooit van gehoord. Dit tuingereedschap heeft een dubbele functie: snoeien én zagen. Naast de vaste snoeischaar, kun je een zaaghulpstuk op de steel monteren. Zo wordt het meteen een stokzaag.

Met een totaalgewicht van 2,5 kg en de licht ovaal gevormde steel voelt het geheel stevig aan en ligt het lekker in de hand. Zelfs volledig uitgeschoven op 4,10 meter is de snoeischaar nog prima te richten. Het knippen gaat verrassend licht via een schuifstelsel dat in de steel is verwerkt. De scharen zijn gemaakt van gehard en roestvrij staal. Dat zorgt niet alleen voor een extra lange levensduur, ze gaan ook nog eens gemakkelijk door een tak met een doorsnede van 18 mm. Bij dikkere takken gebruik je beter het zaag-opzetstuk. De snoeikop draait maximaal 230 graden en zet je vast in elke gewenste stand. De draaiknop waarmee je de snoeikop vastzet, had groter mogen zijn. Met handschoenen aan is hij lastig te bedienen. Gelukkig kun je ook prima snoeien met de knop in de 'losse' stand. Dat maakt het ook makkelijker om de

De 'snoeigiraffe' in uitgeschoven stand.

De handzaag met dubbele vertanding.

Takken van bijna 2 cm kan hij makkelijk aan.

De snoeikop.

Bladhark en pop-up tuinafvalzak in actie.

Cijfers

- ▶ Handzaag SW75 €41,99
- ▶ Telescopische snoeigiraffe UPX86 €114,99
- ▶ Adapterzaag voor de UPX86 €36,99
- ▶ Solid pop-up tuinafvalzak 56 liter €15,99
- ▶ Solid bladhark Medium €15,99

kop tijdens het snoeien even snel in een andere stand te zetten.

Het treksysteem verloopt via een stevig, platte nylon veter (band) die óver de steel loopt. Het zou fraai zijn als de designers van Fiskars nog iets kunnen bedenken waardoor de trek veter in de steel verwerkt kan worden. Alles dat aan de buitenkant zit, kan stuk of in de war raken.

Ik moet eerlijk zijn: de snoeigiraffe is een blijvertje. Het werkt verrassend vlot en het is heerlijk om met deze snoeischaar op steel door de tuin te lopen en meteen alle hoge takken even mee te pakken. Het toppen van fruitbomen wordt een simpel klusje. Geen ladder meer nodig. Wel even nadenken waar deze snoeigiraffe op te bergen. Ingeklapt resteert een steel van 2,30 meter.

SCHUIFZAAG VERSUS HANDZAAG

De **Fiskars SW75** is een handzaag met een behoorlijke lengte van 25 cm. Het blad heeft dubbele vertanding en zorgt ervoor dat je snel kunt werken. Een draaiknop vergrendelt het blad bij gebruik. Dankzij het volledig inschuifbare blad en de

riemclip is de zaag veilig en altijd onder handbereik. Het blad zaagt met gemak door stammen met een doorsnede van 12 cm. Bovendien is de zaag zo groot dat je hem met twee handen kunt bedienen. Zo kun je meer kracht zetten. Toch verkies ik bij snoeiwerk mijn eigen handzaag met vast blad, boven deze handzaag. Waarom? Met het zaagblad uitgeschoven kun je de Fiskars SW75 nergens snel veilig opbergen. En dat is wel zo handig als je op een trap staat te snoeien met je hoofd in een boomtop. Dan heb je afwisselend een snoeischaar en een handzaag nodig en die moet je blind kunnen pakken. Het werkt dan prettiger om direct de zaag met vast blad uit het holster te pakken.

HANDIGE OPRUIMCOMBI

Dan de **Solid bladhark Medium** en **Solid pop-up tuinafvalzak 56 liter**: bladhark in combinatie met de opvouwbare tuinafvalzak. Een handige combi, vooral als er veel rommel moet worden afgevoerd. De bladhark is uitermate licht, maar voelt toch stevig aan. Het harkblad is af te koppelen, zodat ook andere hulpstukken op de steel kunnen

worden vastgemaakt, bijvoorbeeld grotere bladharken of een bezem.

De opvouwbare tuinafvalzak is al een aantal jaren een vertrouwd gezicht in tuinen. Lichtgewicht en makkelijk op te bergen na gebruik. Ik moet eerlijk bekennen dat ik er nog nooit een heb gebruikt, maar ik ben om. Deze opvouwbare zakken zijn vele malen handiger dan bijvoorbeeld een bouwemmer die ik tot voor kort gebruikte. En de afvalzak is voor veel doeleinden inzetbaar, ook binnenshuis. Denk bijvoorbeeld aan een opbergzak voor speelgoed en knuffels, of als extra vuilnisbak.

De maat die ik testte, heeft een inhoud van 56 liter. Prima voor het lichtere onkruid- en handwerk in de tuin, maar voor snoeiafval en heggenknipsel eigenlijk te klein. Fiskars heeft ook grotere zakken in het assortiment, oplopend naar 172 liter. Kies zelf de zak die jij goed kunt hanteren en/of verslepen. ●

Met dank aan Fiskars voor het beschikbaar stellen van deze tuinproducten: www.fiskars.nl

DE TUINLIEFHEBBER

LENTE

► Laat groenteliefhebber **Evert Muntslag** ons de schorseneer (her)ontdekken. “Wat zijn Russische reuzen? Waar komt de bijnaam ‘keukenmeidenverdriet’ vandaan? En hoe kun je schorseneren goed in je moestuin telen? Ik zoek het voor je uit en vertel je alles wat je moet weten over deze groente: van de afkomst, uiterlijke kenmerken en voedingswaarde, tot aan de (verbeterde) rassen en beste zaai- en oogsttijden.”

► Geeft volkstuinder **Suzanne de Boer** een exemplaar weg van haar boek *Geluk zit in een groen hoekje*, dat ze samen schreef met Nicolien de Rooij. Kun jij ons verrassen met een mooie foto van kleuren in je wintertuin? Dan win jij misschien wel dit praktische en inspirerende boek over het vergroenen van elk stukje buiten. “Want met groen om je heen wordt het leven zo veel leuker. Met groen groeit je geluk!” Doe mee via avvn.nl/fotowedstrijd

► Laat AVVN-voorzitter **Ruud Grondel** zijn collega bestuursleden in Doorgrond aan het woord. “Als AVVN-bestuur werken we nauw samen en delen we een gezamenlijke passie voor tuinieren. Toch beleven we de seizoenen allemaal anders en hebben we zo onze eigen kijk op groen. Wat de onderlinge verschillen en persoonlijke voorkeuren zijn? Volgend jaar leer je de andere bestuursleden (beter) kennen en lees je ook wat ze voor AVVN doen en waarom.”

► Duikt **Paul van Bodengraven** in de wereld van de wilde bijen. Wat zoekt daar in mijn tuin? “Er zijn zoveel soorten wilde bijen, elk met hun eigen gedrag en voorkeuren. Wat zijn overeenkomsten en verschillen”? Wat hebben ze nodig om te overleven in jouw tuin?

► Medio maart verschijnt het **lentenummer**.

SUZANNE DE BOER

FOTO: JANTJEN DE BOOD

FOTO: SHUTTERSTOCK

EVERT MUNTSLAG

RUUD GRONDEL

PAUL VAN BODENGRAVEN

FOTO: MARCO BARTEN

Wereldzaden.nl

voor al uw

Zaden, zaai en kweekartikelen

Bloem, groente en kruidenzaden

A-merk zaden met
laagste prijs garantie

Kweekkastjes en bakjes van:

Engelse
topkwaliteit!

Al meer dan 15 jaar online en beursverkoop

Ruime keuze in zaden en kweekartikelen

Altijd wat extra's bij uw bestelling

Geen minimum bestelbedrag

Lage of geen verzendkosten

Bloemzaadbedankjes.nl

Dankbare weggevertjes voor elke gelegenheid

duurzame moestuinbakken | biologisch worteldoek | biologische moestuingrond

verantwoorde tuinproducten voor jouw ecotuintje

<https://ecotuintje.nl>

VRIENDEN
LOTERIJ

SPEEL MEE

met de Vriendenloterij! Je steunt AVVN
en maakt tegelijkertijd kans op mooie prijzen.

avvn.nl/vriendenloterij

Zicht

risico- en
verzekeringsadviseurs

gelukkig
groeien

Henny Alblas | Quirien Schrijver
072-502 43 18 | volkstuinten@zichtadviseurs.nl
WWW.ZICHTADVISEURS.NL

Een relatie moet groeien! Daarom vinden wij het belangrijk dat onze adviseurs goed contact hebben met onze klanten. En kennis van zaken hebben. Onze specialisten weten alles van volkstuinverenigingen en de risico's en verzekeringen die daarbij horen. Is uw volkstuinhuis goed verzekerd? Heeft u als bestuur de verzekering van de verenigingsgebouwen en de collectieve tuinhuisverzekering gelukkig geregeld? Wij helpen u graag zodat u zich kunt richten op de dingen waar het in uw leven écht om gaat. Bijvoorbeeld gelukkig tuinieren en genieten.

VERZEKERING • BEDRIJFSRISICO • HYPOTHEEK • PENSIOEN

gelukkig geregeld!

De Tuinliefhebber thuis ontvangen?

Word supporter van AVVN samen natuurlijk tuinieren!

Alle leden van de bij AVVN aangesloten tuinverenigingen krijgen De Tuinliefhebber thuis. Wil jij dat ook? Word AVVN-supporter en steun ons met €30 of meer per jaar. Oók jij ontvangt dan elk seizoen automatisch De Tuinliefhebber en leest over thema's als natuurlijk tuinieren en het bevorderen van biodiversiteit, het plezier in en van de buurttuin, maar ook de kneepjes van het moestuinieren.

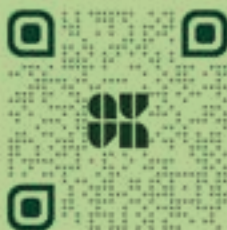
Extra voordelen voor supporters

Als supporter krijg je toegang tot het besloten online ledennet van AVVN.

Via ons ledennet kom je in contact met andere tuinliefhebbers, vind je aanvullende groeninformatie, kun je je opgeven voor (online) bijeenkomsten en meer.

Sluit je aan bij de groene familie voor tuinliefhebbers

Meld je nu aan als supporter van AVVN en je ontvangt de eerstvolgende editie van De Tuinliefhebber automatisch thuis. ul via avvn.nl/aansluiten je gegevens in. Je krijgt een factuur met betaallink per e-mail (handig!). Wil je de factuur liever per post ontvangen? Dat kan. Je betaalt dan €2 per jaar extra.

avvn.nl